

ТЕМА 6. ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ: СУТНІСТЬ, ФОРМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЇХ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

- 1. Феномен глобальних корпорацій
- 2. Масштаби діяльності ТНК

1. МІЖНАРОДНЕ ВИРОБНИЦТВО

- це виробництво, яке організують або контролюють транснаціональні корпорації.
- охоплює ту частину виробництва товарів та послуг країн, що контролюється та управляється фірмами, які мають штаб-квартири в інших країнах. Цей контроль та управління фірми здійснюють або через свою власність на акціонерний капітал підприємств, де відбувається це виробництво, або внаслідок контрактних (неакціонерних) механізмів.

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА КОРПОРАЦІЯ (ТНК)

- це форма міжнародного об'єднання капіталів, коли головна компанія має свої відділення в багатьох країнах, здійснюючи координацію та інтеграцію їх діяльності

Комісії ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД)

- **ТНК** - це компанія, яка має господарські одиниці у двох чи більше країнах незалежно від їх юридичного статусу та сфери діяльності; оперує у рамках системи прийняття рішень, що дозволяє проводити узгоджену політику та здійснювати загальну стратегію через єдиний керівний центр; в якій окремі одиниці пов'язані через власність або в інший спосіб так, що одна або декілька з них можуть мати значний вплив на діяльність інших, зокрема ділити знання, ресурси і відповідальність з іншими

МОДЕЛЬ ТНК

- Країна, в якій розташовується штаб-квартира ТНК або головна голдінг-компанія, називається країною базування (home country) транснаціональної фірми.
- Країна, в якій розташовуються підконтрольні підприємства ТНК, має назву приймальної країни (host country).

- ТНК використовує комплексну глобальну філософію бізнесу, що передбачає функціонування компанії як всередині країни, так і за кордоном. Звичайно компанії такого роду використовують у своїй господарській діяльності практично всі доступні операції міжнародного бізнесу.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТНК

- **I етап** розвитку (кінець XIX - початок XX ст.) пов'язаний з транснаціональною діяльністю промислових монополій, країною базування яких були метрополії і які здійснювали інвестиції у розробку сировинних ресурсів колоній, доповнюючи їх політичну залежність економічною.
- **II етап** (період між двома світовими війнами) відрізнявся зростанням державних видатків багатьох країн світу на військові цілі, що стало поштовхом до розвитку міжнародних корпорацій у формі військово-промислових компаній - виробників зброї, боєприпасів, амуніції.
- **III етап** (1950-ті рр.) характеризувався інтенсивним розвитком міжнародних компаній інтегруючого (горизонтального і вертикального) типу, стратегічними цілями яких стали виробництво товарів масового попиту для споживачів з високими стандартами життя промислово розвинених країн і переведення брудних і працемістких виробництв до країн, що розвиваються.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТНК

- **IV етап** (1960-70-ті рр.) відрізняється відмовою від чіткої галузевої орієнтації ТНК, промисловий капітал все тісніше переплітається з фінансовим і торговим, наукою, активізуються процеси уніфікації і стандартизації виробництва. Відбувається суттєва зміна стратегії поведінки багатьох ТНК. Вони прагнуть подолати негативний імідж, створений перенесенням брудних виробництв у країни, що розвиваються, сприяють поширенню у периферійних країнах досягнень НТП, використовують національні інженерно-технічні кадри, вступають у партнерські відносини з місцевими фірмами, інтегруючи їх у свою структуру.
- **V етап** (1980-ті рр. - до нинішнього часу) характеризується появою нової форми міжнародних корпорацій - глобальних. Вони відрізняються тим, що працюють в рамках загальносвітової глобальної стратегії, націленої на завоювання не окремих сегментів світового ринку, а ключових світогосподарських позицій у виробництві і реалізації продукції, створення системи глобального міжнародного виробництва, розміщеного у більшості країн світу.

У ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ТАКІ ВАЖЕЛІ КОНТРОЛЮ МАТЕРИНСЬКОЇ КОМПАНІЇ НАД ДОЧІРНІМИ ФІЛІЯМИ

- переважна частка у статутному капіталі. У закордонних філіях ТНК на частку материнської компанії припадає більше 10% акцій або їх еквівалента;
- володіння необхідними ресурсами (технологічними, сировинними та ін.);
- призначення персоналу на ключові пости;
- інформація (маркетингова, науково-технічна тощо);
- особливі домовленості, наприклад, про забезпечення ринків збуту;
- неформальні механізми.

КРИТЕРІЇ ВІДНЕСЕННЯ КОРПОРАЦІЙ ДО ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ:

- кількість країн, в яких діє компанія (відповідно до різних підходів мінімум становить від 2 до 6 країн);
- певне мінімальне число країн, в яких розміщені виробничі потужності компанії;
- певний розмір, якого досягла компанія;
- мінімум частки іноземних операцій у доходах чи продажу фірми (як правило, 25%);
- володіння не менше ніж 25% «голосуючих» акцій у трьох чи більше країнах – той мінімум пайової участі в закордонному акціонерному капіталі, який забезпечував би фірмі контроль над економічною діяльністю закордонного підприємства і представляв би прямі закордонні інвестиції;
- багатонаціональний склад персоналу компаній, склад її вищого керівництва.

КОМІСІЯ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ООН СВІДЧИТЬ, ЩО ТНК – ЦЕ КОМПАНІЯ, ЯКА:

- включає одиниці в двох або більше країнах, незалежно від юридичної форми і поля діяльності;
- оперує в рамках системи прийняття рішень, що дозволяє проводити узгоджену політику і здійснювати загальну стратегію через один або більше керівний центр;
- в якій окремі одиниці зв'язані за допомогою власності або яким-небудь іншим чином так, що одна або більше з них можуть мати значний вплив на діяльність інших і, зокрема, ділити знання, ресурси і відповідальність з іншими.

Ознаки ТНК (за даними ООН)

річний обсяг такої компанії повинен перевищувати 100 млн. дол. США

наявність філіалів не менше, ніж у шести країнах

продажу товарів за межами країни-резиденції не менше 25%

- Найбільш інтернаціональною серед провідних транснаціональних корпорацій є "**Nestle**", штаб-квартира якої розташована у Швейцарії. Обсяг її зарубіжних продажів становить 98 % від їх загального обсягу. Такий показник для відомої голландської компанії "**Philips**" становить 88 %, а для "**British Petroleum**" — 75 %.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ТНК

Ознаки	Інтернаціональні корпорації	Багатонаціональні корпорації	Глобальні корпорації
1. Тип взаємовідносин материнської компанії та зарубіжних філіалів	етноцентричний	поліцентричний або регіоноцентричний	геоцентричний
2. Орієнтація	Абсолютний приріст материнської компанії, зарубіжні філії створюються, як правило, тільки для забезпечення постачання або збуту.	Об'єднання компаній ряду країн на виробничій або науково-технічній основі. Велика ступінь незалежності при проведенні операцій в кожній з країн. Філії великі і здійснюють різноманітні види діяльності, в т.ч. і виробничу.	Інтеграція воєдино діяльності, що здійснюється в різних країнах. Наприклад, у різних країнах можуть вироблятися складові частини одного виробу. Материнська компанія розглядає себе не як центр, а як одну із складових частин корпорації.
3. Відношення до зарубіжного ринку	Зарубіжні ринки розглядаються тільки як продовження ринку базування материнської компанії.	Зарубіжні ринки часто розглядаються як більш важливий сектор діяльності ТНК в порівнянні з внутрішнім ринком.	Ареною діяльності є весь світ.
4. Рівень централізації прийняття управлінських рішень	Висока централізація прийняття управлінських рішень на рівні материнської компанії.	Децентралізація окремих функцій управління. Делегування повноважень дочірнім фірмам. Управлінські рішення приймаються на основі тісної координації між материнською компанією та філіями.	Висока децентралізація прийняття рішень при тісній координації між материнською компанією та філіями.

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ТНК

5. Контроль за діяльністю закордонних філій	Сильний контроль з боку материнської компанії.	Філії, як правило, автономні.	Філії, як правило, автономні.
6. Кадровая політика	Перевага віддається співвітчизникам в зарубіжних філіалах. Працівники країни базування ТНК призначаються на усі можливі посади за кордоном.	У закордонних філіях переважають місцеві менеджери. Місцеві кадри приймаючої країни призначаються на ключові пости.	Кращі працівники з усіх країн призначаються на будь-які посади.
7. Організаційна структура	Складна орг. структура материнської компанії, проста у зарубіжних філій.	Орг. структура з високим рівнем незалежності філіалів.	Вельми складна орг. структура з автономними філіалами.
8. Інформаційні потоки	Великий обсяг наказів і розпоряджень на адресу філіалів.	Невеликий потік інформації материнської компанії та з неї, невеликий потік між філіями.	Значні потоки інформації материнської компанії та з неї і між всіма філіями.

Для оцінювання ступеня участі країн світу у процесі міжнародного виробництва застосовують **ІНДЕКС ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОСТІ** приймаючих країн, який розраховується як середня величина чотирьох показників:

- частки ПП у валовому капіталоутворенні країни;
- частки кумулятивного обігу ПП у ВВП;
- зайнятості в іноземних філіалах у відсотках до загальної зайнятості в країні;
- частка доданої вартості, створеної в іноземних філіалах, у ВВП

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ТНК:

- інформаційна обізнаність з економічними і політичними особливостями різних країн;
- володіння значними ресурсами капіталу, технологіями, управлінською майстерністю та здатність до їх оперативного переміщення;
- масштабність економіки.

Вирізняють чотири стадії зовнішньоторговельної експансії ТНК:

- попит певного зарубіжного ринку на товари корпорацій задовольняється за рахунок експорту таких товарів на зазначений ринок;
- ТНК утворює на відповідних зарубіжних ринках виробничі потужності для постачання товарів на ці нові ринки, при цьому експорт товарів з материнської компанії скорочується або взагалі припиняється;
- утворені компанії, продовжуючи постачати товари на місцеві ринки, починають освоювати ринки інших країн;
- утворені компанії починають експортувати до країни материнської компанії товари, виготовлені ними економічно ефективніше, ніж на освоєному ринку материнської компанії.

Аналіз діяльності ТНК дозволяє виділити 4 їх типи:

- **етноцентричні** створюють філії за кордоном для забезпечення поставок сировини або ринків збуту, але закордонні ринки залишаються для них, насамперед, продовженням їхнього внутрішнього ринку;
- для **поліцентричних** характерно те, що зовнішній ринок – це не менш, а часто й більш важливий сектор їхньої діяльності порівняно із внутрішнім ринком. На їх закордонних філіях виробляється більша частина продукції, що випускається ними;
- **регіоцентричні** особливо популярні в інтеграційних угрупованнях. Вони орієнтуються вже не на ринки окремих країн, а на цілі регіони, наприклад на всю Західну Європу, хоча закордонні філії й у цьому випадку розміщуються в окремих країнах;
- **геоцентричні** – це найбільш зрілий тип ТНК, він характерний для тих ТНК, які є як би децентралізованою федерацією регіональних філій.

У СУЧАСНИХ УМОВАХ ТНК ВДАЮТЬСЯ ДО НАСТУПНИХ ГЛОБАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ:

- Злиття та поглинання.
- Створення стратегічних альянсів.
- Стратегії взаємодії із приймаючими країнами та країнами базування.
- Інші міжфірмові коопераційні угоди, які допомагають їм використовувати конкурентні переваги всіх учасників таких союзів без дорогих витрат на покупку їхніх активів.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТНК:

- ТНК збільшують ступінь концентрації і централізації капіталу;
- ТНК стають ядром нової сфери світової постіндустріальної економіки;
- інтенсивніше стають процеси злиття і поглинання корпорацій;
- посилення впливу ТНК у глобалізаційних процесах;
- збільшення частки їх участі у виробництві ВВП;
- посилення позиції в системі міжнародних економічних відносин;
- збільшення участі ТНК в інтеграційних процесах;
- транснаціональні корпорації в даний час носять інноваційно-інвестиційний характер;
- децентралізація управління регіональними представництвами.

2. МАСШТАБИ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК:

- На транснаціональні компанії припадає як мінімум 70 % світових корпораційних науково-дослідних робіт
- Від 3/4 до 9/10 руху технологій між США, Німеччиною та Японією набуває форми внутрікорпораційних технологічних трансферів.
- 90 % кількості транснаціональних фірм базується у розвинутій країнах з ринковою економікою. Однак за останні роки у процес транснаціоналізації чимдалі більше залучаються фірми країн, що розвиваються, а також країн Східної та Центральної Європи.
- П'ять держав — Німеччина, Японія, США, Велика Британія та Франція — є районами базування половини материнських транснаціональних корпорації промислово розвинутих країн. На ці країни припадає також 2/3 сукупного вивезення прямих іноземних інвестицій.
- У промислово розвинутих країнах розміщено близько 40 % усіх філій ТНК, тоді як у країнах, що розвиваються, — 48,5 %.

Количество ТНК из рейтинга Топ-200 по странам

ЗАГАЛОМ НА ЧАСТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ПРИПАДАЄ:

- 50 % виробництва (не враховуючи країн з перехідною економікою);
- 60 % зовнішньої торгівлі;
- 90 % прямих зарубіжних інвестицій;
- 80 % технологічних розробок.

ТОП-20 країн за кількістю присутніх головних компаній

№	Країна	Кількість головних компаній	Кількість дочірніх компаній
1	Данія	9 356	2 305
2	Німеччина	8 492	12 042
3	Швеція	5 118	4 324
4	Швейцарія	4 506	5 774
5	Ізраїль	4 334	3 321
6	США	3 387	19 103
7	Канада	1 722	4 562
8	Франція	1 695	9 494
9	Нідерланди	1 608	0
10	Бразилія	1 225	8 050

№	Країна	Кількість головних компаній	Кількість дочірніх компаній
11	Фінляндія	1 200	2 006
12	Португалія	1 100	3 500
13	Великобританія	1 094	2 683
14	ЮАР	941	2 044
15	Норвегія	900	3 100
16	Австрія	896	2 464
17	Іспанія	857	7 455
18	Гон-Конг	819	6 247
19	Італія	806	1 769
20	Чехія	660	71 385

Ресурс: NationMaster.com

ТОП-20 країн за кількістю присутніх дочірніх компаній

№	Країна	Кількість ГОЛОВНИХ компаній	Кількість дочірніх компаній
1	Китай	379	364 345
2	Чехія	660	71 385
3	Румунія	20	71 318
4	Польща	58	35 840
5	Угорщина	0	28 772
6	Сінгапур	0	24 114
7	США	3 387	19 103
8	Малайзія	0	15 567
9	Філіппіни	0	14 802
10	Німеччина	8 492	12 042

№	Країна	Кількість головних компаній	Кількість дочірніх компаній
11	Франція	1 695	9 494
12	Бразилія	1 225	8 050
13	Росія	0	7 793
14	Іспанія	857	7 455
15	Україна	0	7 362
16	Гон-Конг	819	6 247
17	Швейцарія	4 506	5 774
18	Словакія	0	5 560
19	Канада	1 722	4 562
20	Швеція	5 118	4 324

ЗАВДАННЯ НА ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ:

- індекс транснаціональності країн, що приймають (transnationality index of host countries)

НАСЛІДКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК

- як для світової економіки, так для економік країн базування і приймаючих країн є суперечливими.
- У світовому господарстві ТНК, з одного боку, сприяють інтенсифікації міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва, його розширенню, посиленню взаємозв'язку і взаємозалежності національних економік, глобальній економічній інтеграції в усіх сферах, виступають рушійною силою інноваційного розвитку, а з іншого - перетворюються на центри економічної влади, безконтрольні дії яких загострюють глобальні проблеми людства.

ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ ТНК ДЛЯ КРАЇН БАЗУВАННЯ

- полягають в одержанні доступу до додаткових джерел ресурсів;
- використанні переваг ефекту масштабу і можливості подолання обмеженості внутрішнього ринку країни базування;
- можливості збільшити життєвий цикл продукту за рахунок перенесення його виробництва у міру старіння до закордонних філій;
- збільшенні прибутків за рахунок розміщення виробництва в країнах з дешевою сировиною і низьким рівнем оплати праці;
- одержанні вищих прибутків в країнах з низьким податковим тиском;
- безперешкодному доланні митних бар'єрів країн застосування капіталу;
- зростанні впливу на приймаючі країни.

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН БАЗУВАННЯ ТНК

- переважно пов'язують з відпливом інвестицій за межі країни та можливим скороченням внаслідок цього рівня зайнятості

ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК ДЛЯ ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇН

- полягають в одержанні додаткових інвестицій,
- поширенні новітніх технологій,
- збільшенні виробництва і зайнятості,
- прискоренні економічного розвитку та інтеграції національних економік у світове господарство,
- підриві влади місцевих монополій,
- збільшенні податкових надходжень до державного бюджету.

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇН

- може проявлятися в однобічній спеціалізації національного виробництва (на продукції добувних галузей промисловості, екологічно шкідливому виробництві), зумовленій інтересами іноземного капіталу;
 - у протидії реалізації національної економічної політики приймаючої країни;
 - у встановленні монопольних цін та диктаті умов, котрі ущемляють інтереси приймаючої країни;
 - в ухиленні від сплати податків шляхом перекачування доходів з однієї країни в іншу;
 - у витісненні національних підприємців зі сфер економічних інтересів ТНК;
 - у суттєвому впливі ТНК на всі сфери життя приймаючої країни за незначного впливу її уряду на діяльність самої ТНК, що становить загрозу національній безпеці.
-

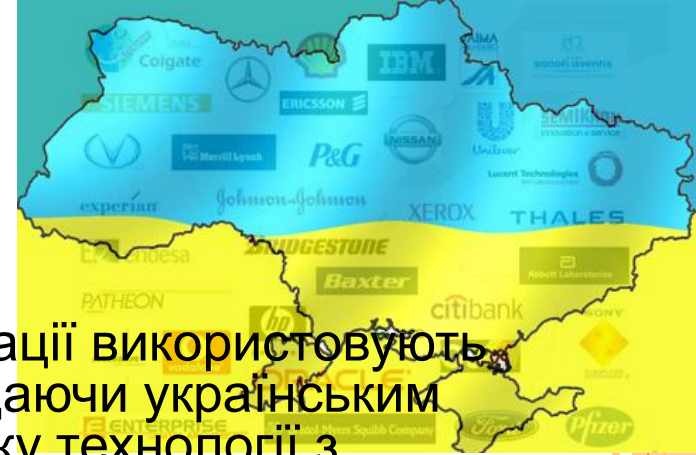
До позитивних наслідків ТНК в Україні можна віднести:

- Покращення виробничої бази України. Виробництво іноземними компаніями на території країни товарів та послуг призводить до побудови нових підприємств, модернізації або розширення існуючих.
- Впровадження досягнень науково-технічного прогресу в країні. Імпорт технологій в країну дозволяє покращити якість продукції, підвищити її рівень конкурентоздатності на світових ринках і, як наслідок, сприяє зростанню експорту.
- Посилення процесів інтернаціоналізації і глобалізації. Функціонування транснаціональних корпорацій в Україні призводить до активізації залучення вітчизняної економіки у світові процеси та вихід на нові ринки товарів та послуг.

До основних недоліків ТНК в Україні можна віднести:

- У багатьох випадках транснаціональні корпорації використовують українську економіку як сировинну базу, передаючи українським партнерам не відповідні їхньому рівню розвитку технології з жорсткими обмеженнями на продаж.
- Ведення бізнесу у видах економічної діяльності, які вигідні міжнародним компаніям, а не економіці України.
- ТНК демонструють свою соціальну відповідальність в Україні, проте на практиці дуже часто порушуються певні права національної робочої сили, використовуються недоліки українського законодавства у сфері охорони навколишнього середовища і ін.
- Міжнародні компанії уникають сплати податків шляхом внутрішнього переливу капіталу в країни з нижчим рівнем оподаткування. У 2012 р. Державна податкова служба України порушила питання щодо вирішення проблем з ухиленням податків національними та міжнародними компаніями через механізми трансферного ціноутворення.
- Спроможність ТНК впливати на ціноутворення в країні, що призводить до поглинання або банкрутства вітчизняних виробників, а також робить залежною українську економіку від діяльності міжнародних компаній.

Для ТНК із країн Європейського Союзу та США найбільш привабливими є:

- українська харчова промисловість,
- підприємства торгівлі,
- фінансовий сектор,
- фармацевтика.

ЗАВДАННЯ НА ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ:

- Розкажіть історію транснаціональної корпорації
- Розгляньте Індекс транснаціональності країн, що приймають (transnationality index of host countries)

